

Gyilkosság Ugandában
2. rész
A tábornok és a diktátor

Az 1990-es évek elején Bill Clinton amerikai elnök, akit aggasztott a militáns iszlám afrikai térhódítása, több afrikai „erős emberrel” – köztük Uganda elnökével, Yoweri Museveniivel – is katonai szövetséget kötött.¹ Az azóta eltelt időben emberi jogi csoportok többször is kiterjedt korrupcióval és politikai elnyomással vádolták Musevenit, aki immár huszonnyolcadik éve áll az ország élén.

Az elmúlt húsz évben (kisebb-nagyobb megszakításokkal) közegészségügyi tanácsadóként dolgoztam Ugandában. Ebben az időszakban a nemzetközi fejlesztési szervezetek, köztük a Világbank és az Egyesült Államok Nemzetközi Fejlesztési Ügynöksége (USAID), 20 milliárd amerikai dollárt fordítottak támogatási projektekre az országban. Elborzadva láttam, hogy sok ilyen projekt költségvetését megcsapolták, manipulálták a választásokat, az ártatlan embereket pedig, akik megpróbálták felhívni a figyelmet erre, megfélemlítették, vagy még rosszabb történt velük. A most hatvankilenc éves Museveni azonban már régóta az Egyesült Államok fontos szövetségese a terrorizmus elleni harcban – csapatait bevetették az amerikaiak oldalán Szomáliában, Szudánban, Afganisztánban és Irakban –, így a pénz mindenek ellenére tovább áramlott az országba.²

Pedig Museveni valójában csak még veszélyesebbé tette Afrikát. Uganda támogatta a ruandai lázadókat, akinek támadásai 1990-ben és 1994-ben népiirtáshoz vezettek.³ Ugandai csapatok mintegy 10 milliárd dollár értékű fát, elefántagyarat, aranyat és más ásványi anyagokat vittek ki a Kongói Demokratikus Köztársaságból,⁴ ahol az Uganda által támoga-

tott milíciák számtalan falusit erőszakoltak és öltek meg.⁵ Az ugandai hadsereg beavatkozott az aktuális dél-szudáni polgárháborúba is – olyan lépés volt ez, ami akár egy szélesebb regionális konfliktus kirobbanásához is vezethet.⁶ Az Afrikai Unió USA által támogatott somáliai missziójában részt vevő ugandai tiszteket kaptak rajta azon, hogy fegyvereket adnak el az al-Sabab nevű terroristacsoport tagjainak.⁷

Eközben, bár amerikai tisztviselők többször is szépen hangzó ígéretet tettek arra, hogy támogatják az afrikai demokráciát,⁸ Museveni arra használta a fejlesztési forrásokból ellopott pénzt, hogy megakadályozzon szinte minden, a hatalmának lazítására irányuló békés törekvést. Épp ezért találtam Cerinah Nebanda halálesetét olyan zavarba ejtőnek.⁹ Az gandai rendőrség és az ügyészek szerint kábítószer-túladagolásban halt meg, de családja és parlamentbeli kollégái határozottan állítják, hogy a kormány ügynökei mérgezték meg. Fiatalkora ellenére (csak huszonnégy éves volt) Nebanda bátor kritikus volt a Museveni-kormány korrupciójának és kegyetlenségének. Úgy éreztem, hogy ha megértjük azt, hogy mi és miért történt vele, az fényt deríthet arra, hogy miért halad ez az ország, és talán az egész régió, ilyen veszélyes pályán.

Ha van valaki, aki többet is elmondhat Nebanda ügyéről, az alighanem David Sejusa tábornok, aki 2013 tavaszáig Museveni vezető tanácsadója és a két ugandai hírszerző ügynökség koordinátora volt. Sejusa parancsnokként szolgált a Nemzeti Ellenállási Hadseregben, ami 1986-ban hatalomra juttatta Musevenit; az azóta eltelt időben pedig vezető pozíciókat töltött be a hadseregben és a kormányban. A hírszerzés koordinátoraként ő volt felelős számos kormányzati visszaélés, köztük a média

---

1 Howard French: On Visit to Congo, Albright Praises the New Leader. *The New York Times*, 1997. december 13.

2 Andrew Mwenda és Roger Tangri: Patronage Politics, Donor Reforms and Regime Consolidation in Uganda. *African Affairs*, Vol. 104 (2005. július).

3 Filip Reyntjens: *Political Governance in Post-Genocide Rwanda* (Cambridge University Press, 2013).

4 DRC War May Cost Uganda Billions. BBC News, 2005. december 19.

5 Profile: DR Congo Militia Leader Thomas Lubanga. BBC News, 2012. július 12.

6 Fears South Sudan Conflict Could Infect Region. *The Daily Nation*, 2014. március 8.

7 David Axe: US Weapons Now in Somali Terrorists' Hands. *Wired*, 2011. augusztus 2.

8 Democracy in Africa: The New Generation of African Leaders. Meghallgatás a Külügyi Bizottság Afrikai Ügyekkel Foglalkozó Albizottsága előtt. Az Egyesült Államok Szenátusa, 105. kongresszus, második ülésszak, 1998. március 12.

9 Az ugandai parlamenti képviselő, akinek a haláláról a cikkem első részében írtam.

elleni támadások, illetve a Legfelsőbb Bíróság elleni 2005-ös katonai rajtaütés eltussolásáért. Ugyanakkor számos alkalommal összeveszett Musevenivel, és a hadseregből is megpróbált kilépni. 2013 májusában Nagy-Britanniába menekült, miután – ahogy ő mondja – megtudta, hogy más magas rangú tisztségviselőkkel együtt, akik elleneztek Museveni titkos tervét (melynek célja az volt, hogy 39 éves fiát nevezzi ki utódjául), ő is merényletek célpontjává vált. Néhány hónappal azután, hogy megérkezett az Egyesült Királyságba, azt nyilatkozta egy ugandai újságírónak, hogy Cerinah Nebandát és több más ismert ugandait „fentről érkezett utasításra” gyilkoltak meg.¹⁰ Nem csoda hát, hogy alig vártam, hogy beszéljek vele.

2013-ban találkoztam először Sejusa tábornokkal. A találkozónk reggelén kaptam egy szöveges üzenetet, ami arra utasított, hogy menjek el egy brit egyetemi város szélén található irodaházban levő étterembe. A rejtélyes tábornok híres arról, hogy nem különösebben barátságos az újságírókkal. A hivatalos fényképeken egy szigorú arcú, hatvanéves férfi látható görbe bajusszal, kitüntetésekkal teleaggatott katonai uniformisban. Most egy kinyúlt, szürke pulóver volt rajta, és úgy festett, mintha a közeli egyetem egyik kedves professzora lenne.

A történet, amit a tábornok elmondott nekem, hihetetlennek tűnne, ha a nagy részét nem erősítették volna meg a korabeli újsághírek és különböző ugandai politikai megfigyelőkkel készített interjúk. 2011-ben, mondta a tábornok, Uganda addig küszködő demokratikus mozgalma erőre kapott az arab tavaszt követő tiltakozás légkörében. A dolog akkor kezdődött, amikor Kizza Besigye, a fő ellenzéki elnökjelölt azt állította, hogy a 2011 februárjában tartott választások során választási csalás történt. Besigye ugyanazt állította azután is, hogy elvesztette a két legutóbbi elnökválasztást (2001-ben, illetve 2006-ban), és mindkét alkalommal az ugandai Legfelsőbb Bíróság elé vitte az ügyet. A bíróság kezdetben mindkét esetben az ő javára döntött, de – a második esetet tárgyaló tanács

egyik bírása, illetve egy bennfentes információkkal rendelkező újságíró szerint –, az utolsó pillanatban megváltoztak Museveni nyomására megváltoztatta az álláspontját.¹¹

A 2011-es választás után Besigye úgy döntött, hogy hiábavaló lenne harmadszor is a bírósághoz fordulni, és ehelyett inkább utcai demonstrációkat szervezett az emelkedő megélhetési költségek miatt. A választási csalás finanszírozására Museveni emberei mintegy 350 millió dollárt vettek ki az ugandai államkincstárból.¹² A központi bank beindította a bankópréseket, hogy fizetni tudják a közalkalmazottak bérét és az egyéb költségeket, de emiatt az infláció megugrott, az üzemanyag- és élelmiszerárak pedig emelkedni kezdtek. Besigye tüntetésein több száz dühös ugandai vett részt. A kormány reakciója gyors és brutális volt. A biztonsági erők kilenc embert, köztük egy kétéves kisgyereket lőttek le a megmozdulások közben, több tucat ember sérült meg és sokakat bebörtönöztek. Maga Besigye is megsebesült a kezén, és majdnem megvakult, amikor az egyik rendőr egy egész palacknyi paprikaspray-t fújt közvetlenül az arcába. A tüntetések közben elkövetett atrocitások miatt azóta sem állítottak bíróság elé egyetlen magasabb rangú rendőrtisztet sem. Ma teljes harci díszbe öltözött rohamrendőrök veszik körül Besigye házat, és bárhová is menjen, állandóan követik őt. Amikor tavaly nyáron egy szálloda kávézójában találkoztam vele, a környező utcákat gépfegyveres rendőrökkel teli kisteherautók torlaszolták el.

De nem az ellenzék volt Museveni egyetlen problémája. Még ennél is jobban aggasztotta, hogy egyre nőtt az elégedetlenség a saját politikai pártjában, a Nemzeti Ellenállási Mozgalomban (NRM) is. A 2011-es választások után egy csoport Cerinah Nebandához hasonló felvilágosult fiatal került be a parlamentbe, akik az Ellenállási Mozgalom képviselői voltak ugyan, de éppen

11 George W. Kanyeihamba: *The Blessings and Joy of Being Who You Are* (George W. Kanyeihamba, 2012); Charles Onyango-Obbo: 'Crown Prince' Museveni, and 'Queen' Janet. *The Monitor*, 2001. május 9.

12 Becslés a *Letting the Big Fish Swim: Failures to Prosecute High-level Corruption in Uganda* (Human Rights Watch, 2013. október) című tanulmányból.

10 Henry Gombya: Nebanda, Wapa, Mugalu, and Others Died from Orders on High. *The London Evening Post*, 2013. augusztus 29.

annyira felbőszítette őket a burjánzó korrupció, illetve az egészségügyi és egyéb szolgáltatások színvonalának ebből eredő visszaesése, mint az ellenzéket. Olyan jogszabályokon dolgoztak, amelyek megakadályozták volna, hogy az olajbevételek a korrupciós hivatalnokok zsebébe vándoroljanak, és megpróbálták lelket verni a siralmasan elhanyagolt egészségügyi rendszerbe az ugandai orvosok szánalmasan alacsony fizetésének emelésével. Ami ezután történt, Sejusa tábornok szerint, végképp háborzongató volt.

„2012 szeptemberében – mondta a tábornok – egy találkozót tartottak az elnöki palotában [az elnök hivatalos rezidenciáján], amelyen a legfontosabb családtagok vettek részt.” A találkozón Museveni kívül ott volt Janet Museveni (az elnök felesége), Muhoozi Kainerugaba (Museveni akkor harmincnégy éves fia), Salim Saleh (Museveni féltestvére), továbbá a különböző sógorok és sógorok. Sejusa nem kapott meghívást a találkozóra. Ő addigra már az Ugandában *katebe* néven ismert státuszba került, a hatalomtól megfosztottság állapotába, amelyben a tisztviselők megtartják a címeiket és a fizetésüket, de nem kapnak feladatokat és nem jutnak el hozzájuk a hivatalos jelentések sem. A hírszerzőmunka legnagyobb részét immár egy, a Museveni-család közvetlen irányítása alatt álló párhuzamos hivatal végze. A hatalomban töltött hosszú évek alatt Sejusa kiépített egy erős személyes hálózatot, így hamarosan kiderítette, hogy mi történt a családi találkozón.

Sejusa forrásai szerint Museveni rokonai nagyon dühösek voltak az elnökre. Megígérte, hogy határozottan fellép az elégedetlenkedők ellen, de cserben hagyta őket – mondták –, és most Nebanda és más „lázadó képviselők” szétépítik az Ellenállási Mozgalmat. „Nebanda egy bátor, feltörekvő erő része volt – mondta Sejusa. – Olyan dolgokról beszéltek, amelyekről [Museveni családja szerint] nem lett volna szabad beszélni, különös tekintettel az elnöki család tagjai és a miniszterelnök korrupciós ügyeire. Emellett részt ütöttek azon a mítoszon is, hogy Museveni maga ártatlan, és csak a neki dolgozók lehetnek korrupciósak.”

– Menjete, és tegyéte azt, amit jónak láttok – mondta Sejusa szerint Museveni a találkozón résztvevő családtagoknak.

– Ne aggódj Öreg, tudjuk, mit kell tenni – válaszolt állítólag az egyikük.

Nemsokára bérgyilkos-osztagokat állítottak össze, hogy halálos kimenetelű közúti baleseteknek, fegyveres rablógyilkosságoknak, ételmérgezéseknek vagy kábítószer-túladagolásoknak tűnő „incidenseket” szervezzenek. 2012 októberében, nem sokkal az elnöki hivatalban lezajlott találkozó után Sejusa – aki hivatalosan még mindig Museveni vezető tanácsadója és hírszerzésének vezetője volt – írt egy próféta hangvételű levelet, ami több ugandai újságban is megjelent, s amiben „törvénytelenésre”, „az állami pénzek gyomorforgató elsikkasztására” és „gyilkosságokra” hívta fel a figyelmet. „A szegény embereket ember módjára kellene kezelni Ugandában – írta az utcai tüntetéseken való rajtaütésekre utalva –, nem pedig az utcákon ültetve őket.” Nem említett neveket, de a tájékozott olvasó számára nem lehetett kétséges, hogy az elnökhöz és családjához intézte szavait.

Két hónappal azután, hogy Sejusa gyilkosságokra figyelmeztető levele megjelent, Cerinah Nebanda halott volt. Három másik fiatal, szókimondó képviselőt is halállistára tettek, mondta Sejusa, és egyiküket, Hussein Kyanjót valószínűleg meg is próbálták mérgezni, de ő túlélte a merényletet. A többiek nyilvánosan kifejezték aggodalmukat a saját biztonságukkal kapcsolatban.

A Nebanda 2012 decemberében bekövetkezett rejtélyes halálát követő hetekben több NRM-képviselő Nebanda halála ügyében rendkívüli parlamenti ülés összehívását indítványozta. Museveni azonnal kezdeményezte a letartóztatásukat, melynek nyomán egy hetet börtönben töltöttek. Az elnök ezután behívatta az országgyűlés elnökét a hivatalos rezidenciájára, és közölte vele, hogy a rendkívüli parlamenti ülésre „csak a holttestén keresztül” kerülhet sor.

Miután a képviselőket szabadon engedték, az elnök meghívta őket egy, a „pártfegyelem” témájáról szóló NRM-konferenciára. A képviselők eleinte azzal fenyegetőztek, hogy bojkottálják a konferenciát, de végül mégis megjelentek és bejelentették, hogy meg akarják vitatni Museveni visszavonulásának részleteit. Nem sokkal később kizárták őket az NRM-ből...

Mindennek ellenére egyre hangosabbá váltak a követelések, hogy vessenek véget a Museveni-rezsim uralmának. „Hát hülyék vagytok, [hogya továbbra is ugyanarra a vezetőre szavaztok, aki nem tudja egyengetni az utakat]?!” kérdezte a korábban bebörtönzött képviselők egyike a választópolgárai éljenző tömegétől nem sokkal a szabadulása után.

A képviselőkkel való csata közepén az elkecsereedett Museveni elnök figyelmeztette a „felöltlen” politikai vezetőket, hogy lehet, hogy végül a hadseregnek kell átvennie a hatalmat és helyreállítania a rendet. Erre egy másik levél következett Sejusa tábornoktól, amelyben sürgette a kormányt, hogy találjon egy másik módot az országban a valódi demokráciára törekvő erőkkkel való tárgyalásra. Nem sokkal azután, hogy ez a levél megjelent egy helyi újságban, Sejusa egyik alkalmazottja a titkosszolgálatnál kapott egy mobiltelefon-hívást egy férfitől, aki az elnöki testőrdandár őrnagyaként azonosította magát.

– Hol dolgozik? – kérdezte az őrnagy.

– A koordinátor irodájában – válaszolt a munkavállaló Sejusára utalva, akinek hivatalos címe „a hírszerző szolgálatok koordinátora” volt.

– Úgy érte, hogy annak az áruló Sejusának [az irodájában]? Meg fogjuk ölni őt!

– Ha úgy gondolja, hogy a megölésével megoldódik minden probléma – mondta a fiatal ember Sejusa szerint, probléma alatt az ugandai demokratizálódási mozgalomra gondolva –, akkor mindannyiunkat meg kell ölniük.

– No várj csak! – felelte erre vészjóslóan az őrnagy.

2013 márciusának elején fegyveresek egy csoportja épp napfelkelte előtt megtámadott egy laktanyát Mbuyában, Kampala egyik külvárosában. Az egyik őrségben álló katona lelőtt egy támadót, több másikat pedig megsebesített. Az ügy talán véget is ért volna itt, ha Sejusa tábornok nem tette volna közzé újabb levelét. Ezt a levelet az ugandai Belső Biztonsági Szervezet igazgatójának címezte, és felszólította őt, hogy vizsgálja meg annak lehetőségét, hogy a támadást vajon nem annak a részeként szervezték-e, amit az ugandaiak csak „Muhoozi Projektnek” neveznek (ez volt Museveni elnök terve arra,

hogya fiát, Muhoozi Kainerugabát tegye meg utódjává).

Sejusa értesülései szerint a laktanyát valójában a Saracen (egy, az elnök felterestvére tulajdonában levő magáncég) biztonsági őröiből összeállított csapat rohamozta meg. A terv, mondták Sejusának, az volt, hogy az „ügynevezett puccs” miatt az elégedetlen magas rangú katonai parancsnokokat (köztük Sejusát) tegyék meg bűnbaknak, akiket aztán elfognak és árulással vádolnak. Muhoozi különleges egysége készen állt, hogy beavatkozásával meghiúsítsa az állítólagos összeesküvők erőfeszítéseit. Ha a terv sikerül, akkor Muhoozi igazi hősnek tűnt volna, és Museveni átadhatta volna neki a hatalmat. A terv azonban meghiúsult, mivel egy alvó katona – akinek a laktanyát kellett (volna) őriznie, és akit nem tájékoztattak a színlelt támadás tervéről – felébredt és felkeltette a társait is, akik visszaverték a támadókat.

Sejusa levelének tartalmáról beszámolt két ugandai újság – a rendőrség rögtön az eset után mindkettőt betiltotta egy hétre – valamint két rádióállomás is. Néhány riportert letartóztattak azok közül, akik a levélről írtak, mások halálos fenyegetéseket kaptak. Sejusa abban az időben Angliában volt hivatalos úton, és épp hazatérni készült, amikor megtudta, hogy több tankot vezényeltek ki annak az útnak egy húsz mérföldes szakaszára, ami arra a repülőtérré vezet, ahol a gépe le fog szállni. Ennek a nagyszabású műveletnek a lényege feltehetően az volt, hogy olyan színben tüntessék fel Sejusát, mint aki igazi veszélyt jelent, és aki mellett egy egész lázadó hadsereg áll, hogy puccsot kövessenek el. Sejusa később azt mondta az Amerika Hangja rádióknak, hogy a katonák terve az volt, hogy amint megérkezik, letartóztatják őt, majd helikopterrel egy Kampala melletti börtönbe viszik. A börtönt ezután megtámadták volna a szövetségesei (értsd: Muhoozi emberei színleltek volna támadást a börtön ellen), és az ezt követő káoszban megölték volna a tábornokot. Sejusa lemondta a repülést, és Nagy-Britanniában maradt.

Igaz lehet ez a történet? A kormány szóvivői tagadták, hogy a rezsimnek bármiféle köze lett volna Nebanda halálához vagy Kyanjo beteg-

ségéhez, és állították, hogy a Mbuya laktanya elleni támadást nem Muhoozi, hanem alacsonyabb rangú tiszték szervezték, akiknek az volt a célja, hogy a színlelt támadás visszavetésével magukra vonják feletteseik figyelmét és jutalmat kapjanak tőlük. Azt mondták, hogy Sejusa találja ki ezeket a történeteket, hogy legyen mivel alátámasztania a politikai menedékjog iránti kérelmét Nagy-Britanniában. De állításuk hitelességét megkérdőjelezte, hogy a kormány elfojtott minden Sejusa kijelentéseivel kapcsolatos vitát, betiltotta azokat az újságokat és rádióállomásokat, amelyek beszámoltak a tábornok állításairól, illetve börtönbe vetették azokat a képviselőket, akik Nebanda halálával kapcsolatban nyilvános vitát kezdeményeztek.

2013. decemberben Sejusa és negyvenöt további ugandai emigráns gyűlt össze a London School of Economics egyik előadóteremében, hogy megalakítsanak egy mozgalmat, amelynek az a célja, hogy Museveni kiszorítsák a hatalomból. Azt mondták, hogy a céljuk nem az, hogy magukhoz ragadják a hatalmat, hanem az, hogy eltávolítsák a Museveni-rezsimet – akár erőszakkal, vagy az erőszakkal való fenyegetéssel –, majd létrehozzák a szabad és tisztességes választásokat felügyelő intézményeket, helyreállítsák a jogállamiságot és a többi szabadságjogot, amit jelenleg elnyomnak Ugandában. Bár a zártkörű találkozóknak viszonylag kevesen vettek részt, Sejusa és mások azt mondták nekem, hogy a Szabadság és Egység Front (Freedom and Unity Front, FUF) névre keresztelt mozgalom széles körű támogatást élvez az ugandai emigránsok között éppúgy, mint az ugandai parlament, a hadsereg, a biztonsági szolgálatok és Museveni kormányának legmagasabb rangú tagjai körében. Nehéz ennek az állításnak az igazságtartalmát ellenőrizni, hiszen már csak azzal is nyilvánvaló veszélybe sodornák a FUF Ugandán belüli támogatóit, ha megemlítenék a nevüket.

A szervezet alapítása a nemzeti himnusz eléneklésével kezdődött, aztán egy ugandai hercegnő imádkozott a békéért. Egy, a demokrácia mellett kiálló aktivisták elleni rajtaütésről szóló PowerPoint prezentáció bemutatása közben megérkezett egy fiatal ugandai nő, aki nyilvánvalóan nem volt rajta a hivatalos vendégek

listáján, és helyet foglalt a középső sorban. Épp egy orvos beszélt az ugandai egészségügyi szolgáltatások nyomorúságos állapotáról, amikor a nő hirtelen felállt, rámutatott Sejusa tábornokra, és kiabálni kezdett: „Háborús bűnös! Népirtásra adott utasítást a népem ellen!” A közönség tagjai közül több férfi felpattant, és megpróbálták kitessekélni a nőt.

„Ne, hadd maradjon”, kiáltott Sejusa. A férfiak erre azt mondták a nőnek, hogy üljön le és maradjon csendben, de ő kiviharzott a teremből.

Hamarosan Sejusára került a sor. „Soha nem késő, hogy a helyes dolgot tegyük – kezdte a tábornok. – A céloom nem az, hogy szentként tüntessem fel magam, hanem az, hogy jóvá tegyem a rosszat, amiben részt vehettem.”

Ismertem Sejusa háttérét. Amikor elmondtam neki, hogy írni akarok róla, elküldte nekem az önéletrajzát. A szokásos rovatok (Oktatás, Munkahelyek stb.) mellett volt még egy hosszú szakasz „Csaták” címmel. A rovatban felsorolt ütközetek között több észak-ugandai összecsapás is volt (erről a területről származott a provokátornő is, aki megzavarta a londoni FUF-találkozót).

Sejusa Dél-Ugandában nőtt fel, ahol apja prédikátorként szolgált. Az 1970-es években diáktiltakozásokat vezetett az akkori elnök, Idi Amin visszaélései ellen. Többször letartóztatták, és egyszer összevagdalták machetáival Amin titkosszolgálatának alagsorában. Még mindig viseli a sebhelyeket a fején. Addigra az ugandai politikai életet áthatották az etnikai ellentétek. 1966-ban Milton Obote miniszterelnök, aki az észak-ugandai langi törzs tagja volt, száműzte II. Edward Muteesát, aki akkor Uganda elnöke és a déli buganda törzs királya volt. 1971-ben Idi Amin tábornok, a korábbi brit őrmester, aki egy másik északi törzs tagja volt, puccsal megdöntötte Obote hatalmát, aztán szinte mindenkit háttérbe szorított, aki nem az ő régiójából származott.

Miután az ugandai lázadók, akiket a tanzániai hadsereg is segített, megdöntötték Amin hatalmát, Obote választási csalással 1980-ban visszatért a hatalomba. Nemsokára ismét dél-ugandai vezetőket börtönöztek be és kínoztak meg.

Museveni, aki Sejusához hasonlóan délről származik, tizenéves volt az 1950-es években, épp akkor, amikor a britek kivonultak. A fiatal Museveni elbűvölték a britek fegyverei és egyenruhái. Az egyik középiskolai tanára szerint néha körbemasírozott [az iskolaudvaron] és úgy tett, mintha hadvezér lenne. A Dar es Salaam-i Egyetem hallgatójaként Museveni Frantz Fanon elméletéről írta a szakdolgozatát, miszerint az erőszak lehet egy tisztító erő, amikor a forradalom nevében alkalmazzák.¹³

Az 1964–1974 között tartó mozambiki függetlenségi háború idején Museveni Mozambikba utazott, és írt arról az állítólagos felemelő hatásról, amit az gyakorolt az ottani parasztokra, hogy a portugál katonák levágott fejét nézték. Az Ugandát Amin és Obote között vezető Godfrey Binaisa rövid kormányzásának honvédelmi miniszterként Museveni egyszer arra utasította a csapatait, hogy nyissanak tüzet fegyvertelen tüntetőkre. A lövöldözésben több tucat ember halt meg, mondta Sejusa. De amikor már működött a saját fegyveres mozgalma, Museveni azt vallotta, hogy demokratikus elveket vall, és nem befolyásolja a törzsi hovatartozás.

Amint Museveni csapatai átvették a hatalmat, az etnikai villongások szinte azonnal újra fellángoltak. A Dél-Szudánnal határos Észak-Ugandában katonák fosztogatták a gabonatarlókat, ellopták a jószágot, diákokat szállító buszokra lőttek és egyéb atrocitásokat követtek el. Az északiakra „dolgokként” és „*anyanya*-ként” (a szó nagyjából „szudáni gazembereket” jelent) utaló dalokat játszottak rendszeresen a rádióban. Egy év sem kellett hozzá, és polgárháború tört ki Észak-Ugandában, ami húsz évig tartott.

Sejusa fontos szerepet játszott a háború első éveiben, és ez az, amire a provokátornő cél-

zott, amikor az FUF alapításakor megvádolta a tábornokot. Az egyik oldalon ott volt az Úr Ellenállási Hadserege (Lord's Resistance Army, LRA), egy északi lázadó mozgalom, amit egy messianisztikus – egyesek szerint elmebeteg – egykori kóristafiú, Joseph Kony vezetett. A Kony által elkövetett atrocitások jól ismertek. Követői gyermekek ezreit rabolták el; a fiúkat arra kényszerítették, hogy katonának álljanak, a lányokat pedig szexrabszolgává, szakácsná és teherhordóvá tették. A gyermekeiket védeni próbáló falusiakat agyonlőtték vagy – szimbolikus figyelmeztetésként, hogy ne váljanak a kormány informátorai – levágták az ajkaikat és a füleiket.

Kevésbé ismert, hogy az ugandai hadsereg is megkínzott, meggyilkolt és elrabolt polgári személyeket.¹⁴ 1989-ben katonák szedtek össze rengeteg férfit a Mukura nevű faluban, és egy üres vasúti kocsiba terelték őket. A többségük a túlszűfolt, levegőtlen vagonban fulladt meg. 1991-ben egy, a Bucoro környékén levő északi falvaknál tevékenykedő zászlóalj több száz civilt kerített be és tartott fogva egy üres általános iskolában. Harminchat férfi három napot töltött egy alig egy méter mély, fatörzsekkel fedett gödörbe zárva, és közben hallgatniuk kellett a sikoltozó feleségeiket és lányaikat, akiket csoportosan megerőszakoltak Museveni katonái. Több férfit is megerőszakoltak. Egy éjszaka a katonák erőspaprikát égettek a gödör mellett rakott tűzben, és a gödörbe terelték a füstöt. Legalább hat ember meghalt az éhségtől és az oxigénhiánytól. Amikor a katonák végül távoztak, legalább nyolcat magukkal vittek a legfiatalabb nők közül; a legtöbbjükéről soha többé nem hallottak. Senkit sem ítélték el a fenti bűncselekmények egyike miatt sem.

Sejusa, akit akkoriban még Tinyefuza néven ismertek, védelmi miniszter volt az Operation North (Észak Hadművelet) nevű hadjárat idején. A hadjárat közben került sor a Bucoromészárlásra. Az USAID és az Amnesty International jelentései ezzel és más atrocitásokkal is összefüggésbe hozzák Sejusa nevét, de

13 Amii Omara-Otunnu: Yoweri Museveni. In: Harvey Glickman (szerk.): *Political Leaders in Contemporary Africa South of the Sahara: A Biographical Dictionary* (Greenwood, 1992). Museveni Fanonról szóló szakdolgozata (Fanon's Theory on Violence: Its Verification in Liberated Mozambique) megjelent Nathan M. Shamuyarira (szerk.): *Essays on the Liberation of Southern Africa*, edited by (Dar es Salaam: Tanzania Publishing House, 1971) című könyvében.

14 Amii Omara-Otunnu: The Struggle for Democracy in Uganda. *The Journal of Modern African Studies*, Vol. 30, No. 3 (1992. szeptember).

a jelentések nem szolgálnak részletekkel Sejusa részvételét illetően. A Bucoro-mészárlás idején ő egy másik hadosztály parancsnoka volt, és tagadta nekem, hogy tudott volna tenni bármit is annak érdekében, hogy megállítsa a mészárlást.

Próbáltam többet megtudni, ezért felvettem a kapcsolatot Lawrence Nserékóval, egy ugandai újságíróval, aki ma már az Egyesült Államokban él. Mielőtt 1995-ben száműzetésbe vonult volna, Nserékót többször is letartóztatta és megkínozta Museveni rendőrsége. Nsereko egyike volt azon kevés újságírónak, akik az LRA elleni háborúról tudósítottak akkoriban, amikor Sejusa irányította az Operation North-ot. Mivel az egész terület lezárták, Nserékónak néha a határ túoldaláról, Szudánból kellett átlopakodnia, hogy az eseményekről tudósíthasson.

Nsereko nem olyan ember, aki kicsinyíteni szeretné Museveni tisztjeinek gaztetteit, ezért megkérdeztem tőle, tudja-e, hogy Sejusa valaha is háborús bűnöket követett el. „Van egy hivatalos katonai struktúra Ugandában – magyarázta Nsereko –, de létezik egy alacsonyabb rangú tiszttekből álló félkatonai árnyékstruktúra is, amelynek tagjai a legtöbb bűncselekményért felelősek voltak.” Sejusa a hivatalos katonai szervezet magas rangú parancsnoka volt, és Nserenko szerint az igazi bűnösök olyan katonák voltak, mint a Bucoro-mészárlást vezető Reuben Ikondere őrnagy, Chris Bunyenyezi százados (aki annak a zászlóaljnak a parancsnoka volt, amelynek tagjai Mukurában a vasúti kocsikba zárva gyilkolták meg az embereket) vagy „Öngyilkos” Mwesigwa százados. (Utóbbi arról volt híres, hogy lelőtte apja kutyáját, és amikor az apa ezt felrőta neki, agyonlőtte az apját is.) „A legtöbb ezek közül a férfiak közül Museveni közvetlen parancsnoksága alatt állt – mondta Nsereko. – Kizárt, hogy Sejusa hatékonyan felléphetett volna ellenük”, feltéve, hogy akart volna.

Azonban 1991-ben Sejusa elrendelte tizennyolc észak-ugandai politikus letartóztatását és súlyos bántalmazását. Egyikük sem halt meg, de Sejusa katonái eltörték az egyik politikus kezét. Amikor erről kérdeztem Sejusát, felsóhajtott. „Museveni rendelte el azoknak a politikusoknak a letartóztatását. Azt akarták, hogy a kormány

tárgyaljon Kony-val, de a kormány álláspontja az volt, hogy harcolni kell ellene, és ők lassították a műveletet. Nem voltam ostoba. Tudtam, hogy nem helyes, amit tesztek.”

1992-ben Sejusát menesztették a védelmi minisztériumtól, amikor összecsapott Musevenivel amiatt a brit javaslat miatt, hogy fokozatosan szereljék le a gyalogság felét, és az így megtakarított pénzen vásároljanak modern fegyvereket. Addigra a súlyosan megsebesült Kony visszavonult Szudánba. Sejusa azzal érvelt, hogy a gyalogság létszámát fokozatosan kell csökkenteni, mivel a csapatok szükségesek ahhoz, hogy Kony-t Ugandán kívül tartsák. Miután Museveni a tábornok ellenvetései ellenére csökkentette a hadsereg létszámát, Kony összeszedte magát és 1994-ben újra terrorizálni kezdte Uganda északi részét. Ahogy a háború eszkalálódott, a kormány nyomorúságos internáló táborokat hozott létre a helyi lakosság számára. Mire a táborok 2005-ben bezártak, 25 000 gyermeket raboltak el, több mint egymillió ember menekült el otthonából, és több százezren – senki sem tudja biztosan, hányan – haltak meg.

Miután 1992-ben visszatért a fővárosba az LRA-fronttól, Sejusa az ország alkotmányának megírásán dolgozott, amely biztosítja a szabad és tisztességes választásokat, a jogállamiságot, valamint egyéb jogokat, amelyeket, ahogy mondja, Museveni azóta is megsért. 1996-ban azt vallotta a Parlament előtt, hogy az LRA-háborút szükségtelenül elhúzták, hogy a katonai költségvetésből komoly összegeket tettek zsebre a kormány és a hadsereg bennfentesei, és hogy a katonák és civilek rettenetesen szenvedtek ennek eredményeként – az állítást később sok Ugandát tanulmányozó tudós és újságíró is alátámasztotta.¹⁵ Ezután benyújtotta a leszerelési kérelmét, de azt Museveni elnök nem volt hajlandó elfogadni. Sejusa pert indított, melyben a bíróság megállapította, hogy kiléphet a hadseregből. A kormány fellebbezett. A Legfelsőbb Bíróság Sejusá szerint szintén az ő javára döntött volna, de ahogy a választási csalások esetében is történt, a döntést az elnök

¹⁵ Tim Allen és Koen Vlassenroot (szerk.): *The Lord's Resistance Army: Myth and Reality* (Zed, 2010).

közvetlen utasítására megváltoztatták. Sejusa később különböző kormányzati pozíciókat töltött be, és magas rangot ért el a hadseregben. Mivel nem tudott leszerelni, továbbra is a katonai törvények vonatkoztak rá, és Museveni ellenőrzése alatt maradt.

„Olyan volt, mintha az ember egész életét egy koporsóban élte volna le”, mondta Sejusa, amikor megkérdeztem tőle, mit érzett ezzel kapcsolatban. „Megvitattuk ezt a hadvezetésben”, tette hozzá. A tisztek azt kérdezték egymástól: „Meddig mehet ez így? Ez az, amiért harcoltunk, ezért szabadítottuk fel az országot?” De aztán, mondta, megszólalt egy másik belső hang is: „És hova fogsz menni, ha kilépsz? [Az elnök emberei] követnek majd mindenhol. És családod is van. Nekik is árthatnak...”

Miután Sejusa úgy döntött, hogy az Egyesült Királyságban marad, ugandai ügynökök követték őt, ezért a tábornok most a Scotland Yard védelme alatt áll. Eközben Ugandában a munkatársai közül négyet tartóztatták le és vádolták árulással, valamint több száz, az otthona környékén élő falusit fogtak el és börtönöztek be ugyanezzel a váddal. Ha elítélik őket, akkor akár mindannyian halálbüntetést kaphatnak. Sejusa tizenéves fiát kivették az ugandai bentlakásos iskolából, miután egy éjszaka banditák próbálták átvágni a kerítést, és az igazgatóság azt mondta, hogy nem tudja garantálni a fiú biztonságát. Sejusa felesége kétszer is kis híján meghalt autóbalesetben, a tábornok testvérét pedig 2013 novemberében holtan találták egy gátnál. Sejusa meg van győződve arról, hogy ezeket az eseményeket éppúgy a kormány szervezte, mint ahogy Nebanda halálát.

Hogy a demokrácia vajon gyökeret ver-e valaha is egy olyan országban, amelynek ilyen brutális politikai kultúrája van, az döntő mértékben fog függeni attól a támogatástól, amit az FUF és mindazok, akik továbbra is küzdenek az igazságért Ugandán belülről, illetve az Egyesült Államoktól és más olyan külföldi hatalmaktól kapnak, amelyek közül néhány éveken át hozzájárult ahhoz, hogy életben tartsák Museveni hamis demokráciáját. 2012-ben a Világbank és számos európai ország a rezsim korrupciója miatt csökkentette az Ugandának adott támogatást.

2014 februárjában Obama elnök kiadott egy nyilatkozatot, amely arra figyelmeztet, hogy a homoszexualitást keményen büntető törvény hatályba lépése sértené az USA és Uganda kapcsolatait. Museveni aláírta a törvényt, majd kijelentette, hogy ha az Egyesült Államokkal nem tud, akkor majd „Oroszországgal fog együttműködni”. Uganda közelmúltban feltárt olajmezői egyébként is hamarosan csökkenthetik vagy akár meg is szüntethetik a külföldi támogatás iránti igényt.

Ha Obama valóban támogatni akarja az emberi jogokat, akkor minden lehetőséget fel kellene használnia arra, hogy támogassa az ugandaiak jogait. A hidegháború alatt Amerika megtette ezt a kelet-európaiakért, ma pedig tartozunk ugyanezzel az ugandaiaknak, különösen azért, mert olyan sokat használtak fel a mi pénzünkéből arra, hogy elfojtsák az összes Museveni hatalmának lazítására irányuló belső demokratikus kezdeményezést.

(*The New York Review of Books*)

Laila Lalami¹⁶

Az ajatollah vendégei

Hooman Majd: 'The Ministry of Guidance Invites You to Not Stay' An American Family in Iran (Doubleday, 2013, 272 oldal) című könyvének bemutatása

Ha valaki úgy ír a szülőhazájáról, hogy közben egy másik országban él, az óhatatlanul kérdéseket vet fel a szerző hazájához való kötődésével kapcsolatban. Miért írta ezt, és miért épp így írta? Kinek írta? Mi volt ezzel a célja? Humen

---

16 Laila Lalami marokkói-amerikai író. Első könyve, a rövidebb írásokból válogatott *Hope and Other Dangerous Pursuits* 2005-ben jelent meg; azóta hat nyelvre fordították le. *Secret Son (Titkos fiú)* című első regényét 2009-ben adták ki, új regénye, a *The Moor's Account (A mór beszámolója)* pedig előreláthatólag 2014 szeptemberében fog a könyvesboltok polcaira kerülni.